

**ОСНОВНІ ЕТАПИ ПЕРІОДУ СТВОРЕННЯ ІНЖЕНЕРНИХ ВІЙСЬК
ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ТА ОСОБЛИВОСТІ
ЇХ КОМПЛЕКТУВАННЯ ОФІЦЕРСЬКИМ СКЛАДОМ
(1992-1999 рр.)**

На основі опублікованих джерел, а також праць українських істориків досліджуються етапи періоду створення інженерних військ Збройних Сил України. Розглянуто проблему недостатньої кількості інженерних військ, які скорочували в мирний час, для забезпечення військ в особливий період та важливість їх участі під час ліквідації наслідків бойових дій. Проаналізовано особливості періоду військового будівництва після набуття Україною незалежності. Розглянуто взаємозв'язок створення основ інженерних військ із формуванням видів Збройних Сил України, зокрема Сухопутних військ. Також розглянуто реформування системи підготовки офіцерського складу, у тому числі реформування Кам'янець-Подільського вищого військово-інженерного училища у військово-інженерний інститут Подільської державної аграрно-технічної академії. В статті окреслено особливості комплектування офіцерським складом у цей період. Зокрема, звернено увагу на повернення військовослужбовців-українців з Росії, Білорусі, країн Середньої Азії та Кавказу. Порівнюється чисельність військовослужбовців Збройних Сил України у 1992-1999 рр., коли вона зменшилась у 2,3 рази – з 726,5 тис. осіб до 310 тис. осіб.

Ключові слова: інженерні війська Збройних Сил України, військовий округ, оперативне командування, офіцерський склад, комплектування.

Сьогодні в умовах розширення залучення інженерних підрозділів в зоні антитерористичної операції (далі – АТО) на Сході нашої держави актуальним є питання відновлення інженерних військ Збройних Сил України (далі – ЗС України) та їх бойових спроможностей. У різні періоди історії набуває актуальності необхідність мати в складі збройних сил інженерні формування, які спроможні виконувати найважливіші завдання інженерного забезпечення операції (бою). Як правило, у мирний час інженерні формування скорочувалися. З початком воєнного періоду вони набувають все більшого значення. У подальшому ліквідація наслідків бойових дій неможлива без їх участі [1].

Питання якісного комплектування офіцерських посад інженерних військ ЗС України, в умовах військового протистояння на Сході України, залишається актуальною і сьогодні. Наявність офіцерського складу, який має відповідний досвід, набуває великого значення, особливо під час залучення інженерних підрозділів до бойових дій, АТО та міжнародних операцій з підтримання миру та безпеки.

Аналіз актуальних досліджень і наукових публікацій дозволяє зробити висновок, що період створення (формування основ) ЗС України припадає на 1991-1998 рр. Водночас дослідники приділяють мало уваги періоду створення інженерних військ ЗС

України. Дослідження щодо особливостей комплектування саме офіцерським складом не систематизовані і як демонструє час, важкодоступний досвід не враховується [2-5, 7-9, 13, 15, 16].

Метою статті є визначення основних етапів періоду створення основ інженерних військ ЗС України, та проведення аналізу особливостей комплектування офіцерських посад у цей період. Це дозволить застосувати існуючий досвід під час вирішення проблем сьогодення.

Основні етапи створення інженерних військ ЗС України

Період створення інженерних військ ЗС України, який починається з моменту призначення начальника інженерних військ ЗС України (15.03.1992) [17, с.240], умовно можна поділити на два етапи.

Перший (1992-1995 рр.) – формування управління начальника інженерних військ Головного штабу ЗС України, та реформування (скорочення) інженерних з'єднань, військових частин та установ (далі – інженерних частин), які залишилися на території України.

Другий (1996-1999 рр.) – завершення створення інженерних формувань центрального підпорядкування та у видах ЗС України.

На початку 1992 р. інженерним військам ЗС України у спадок від Радянського Союзу залишилось інженерне угруповання Київського, Одеського та Прикарпатського військових округів, Чорноморського флоту, армії ППО, чотирьох повітряних армій та ракетної армії, у тому числі армійські та дивізійні комплекти, арсенали, бази та склади, заводи щодо виготовлення, ремонту та зберігання засобів інженерного озброєння [17, с.242].

На цьому етапі були розформовані інженерні частини, які були зайвими для ЗС України, у першу чергу частини, в яких знаходились ядерні міни. Інженерні війська ЗС України приводилися у відповідність до завдань на особливий період та нової Военної доктрини оборонної спрямованості.

Водночас в армійській ланці замість батальйонів були створені полки. В подальшому було прийнято рішення щодо переформування полків окружного підпорядкування у бригади. Таким чином, була піднята значущість інженерного забезпечення та збережено офіцерський склад. Перші організаційні штати, які були розроблені з урахуванням нових вимог, дали підставу для подальшого створення основ інженерних військ [5, с.111].

Другий етап пов'язаний зі створенням у 1996 р. Сухопутних військ ЗС України (далі – СВ ЗС України), як окремого виду ЗС України [6]. Протягом 1992-1996 рр. у СВ ЗС України проводились масштабні організаційні заходи, а саме було: розформовано Київський військовий округ (1992 р.); сформовано командування СВ ЗС України (1996 р.); переформовані: управління 1 армійського корпусу в Північне оперативне територіальне командування (1996 р.), Прикарпатський військовий округ у Західне оперативне командування (1997 р.), Одеський військовий округ у Південне оперативне командування (1998 р.), а Північне опе-

ративне територіальне командування в Північне оперативне командування (1998 р.) [7].

Наприкінці 1998 р. СВ ЗС України налічували понад 150 тис. осіб [8, с.129] та становили 54% від загальної чисельності ЗС України [2, с.291], тому можна вважати, що їх укомплектування інженерними частинами було основним завданням Головного управління інженерних військ Генерального штабу ЗС України (далі – ГУІВ). У 1998 р. були сформовані необхідні інженерні частини для відповідних командувань СВ ЗС України.

Часом завершення створення інженерних військ ЗС України вважається 1999 рік, коли за заслуги в зміцненні обороноздатності держави Президентом України було встановлено державне свято – День інженерних військ ЗС України, який відзначається щорічно 3 листопада [11].

У 1999 р. було створено основу інженерних військ ЗС України, яка включала в себе: ГУІВ, інженерні служби видів, армійських корпусів, дивізій, бригад, та інженерні частини: бригади – 6, у тому числі дві понтонно-мостові, полки – 5, арсенал – 1, бази – 5, склади – 5, окремі батальйони – 14, у тому числі дивізійні – 12, Військово-інженерний інститут та інші навчальні підрозділи (рис. 1).

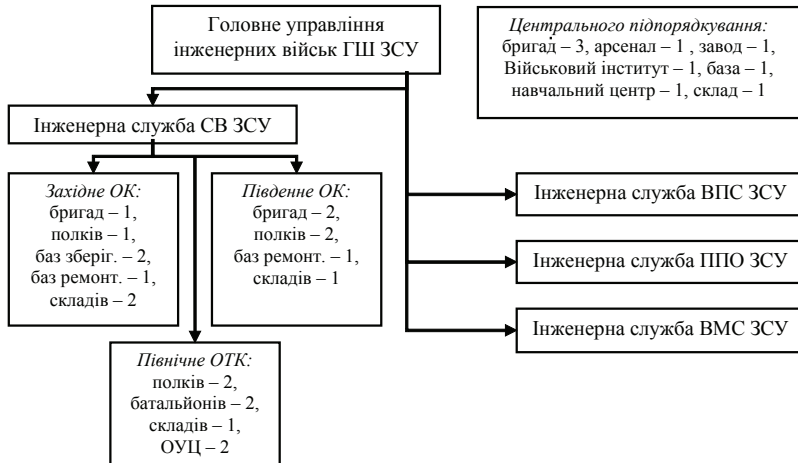

Рис. 1. Приблизна структурна схема інженерних військ ЗС України станом на кінець 1999 р.

Особливості комплектування офіцерським складом

Питання якісного комплектування офіцерських посад інженерних військ ЗС України залишається актуальним і сьогодні. Наявність офіцерського складу інженерних військ, який має відповідний досвід, набуває великого значення під час залучення інженерних підрозділів до бойових дій, АТО та міжнародних операцій з підтримання миру та безпеки.

У перший період створення ЗС України (1991–1994 рр.) особливістю комплектування офіцерських посад особовим складом було повернення військовослужбовців – українців, які тоді служили у військових частинах або навчалися у вищих військових навчальних закладах Росії, Білорусі, країн Середньої Азії та Кавказу, а також проходили службу в групах радянських військ за кордоном та вирішення пов'язаних з цим проблем [12, с.68]. Проблеми пов'язані з повернення військовослужбовців – українців та шляхи їх вирішення показані на *рис.2*.

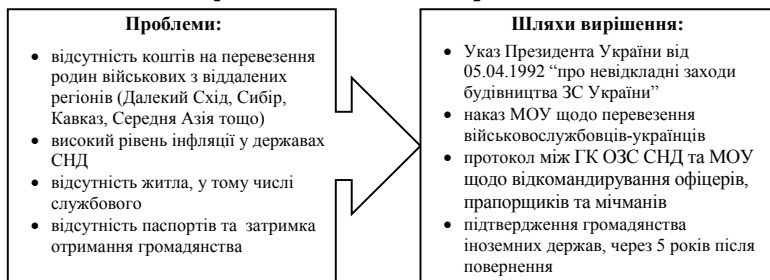

Рис. 2. Проблеми пов'язані з повернення військовослужбовців – українців та шляхи їх вирішення у 1991-1994 рр.

Для правового вирішення проблем, які виникали під час переведу військовослужбовців – українців було підписано відповідний протокол між Міністерством оборони України та Головним командуванням Об'єднаних Збройних Сил Співдружності Незалежних Держав (далі – ГК ОЗС СНД) [14].

На початку 1992 р. ЗС України налічували 726 536 військовослужбовців, з них офіцерів 186 598 осіб (25,68% від загальної чисельності) [7, с.126].

20 січня 1992 р. було створено Управління кадрів Міністерство оборони України, яке тільки у 1992 р. перепризначило 120 тис. офіцерів на посади у ЗС України [7, с.128]. Всього за період 1991-1994 рр. з різних держав колишнього СРСР в Україну прибуло майже 28 тис. офіцерів, а з України вибуло лише 12 тис. офіцерів, тому прийшлося вирішувати проблему надлишкових військових кадрів [13, с.365]. Станом на 31 грудня 1999 р. чисельність військовослужбовців у ЗС України було зменшено до 310 тис. осіб, з них 27% офіцери [7, с.128].

Крім того, потребувала реформування система підготовки офіцерського складу, зокрема у 1992 р. в Україні було розгорнуто 34 військові навчальні заклади (далі – ВНЗ) (2 академії, 30 вищих, 2 середніх) та більше 30 військових кафедр, які щорічно випускали 10-12 тис. осіб та 30 тис. офіцерів запасу, тому була затверджена Концепція підготовки офіцерських кадрів ЗС України, якою було передбачено скорочення надлишкових та переформування необхідних ВНЗ [13, с.365-366; 15, с.50].

В той же час була реформована система підготовки офіцерських кадрів для інженерних військ, а саме: на базі Кам'янець-

Подільського вищого військово-інженерного командного училища імені маршала інженерних військ Харченко (далі – КПВВІКУ) було сформовано Військово-інженерний інститут [9].

У 1995 р. відбувся останній випуск КПВВІКУ. Далі заклад функціонував як Військово-інженерний факультет Подільської державної аграрно-технічної академії (далі – ПДАТА). Так тривало до 1998 р., коли Військово-інженерний факультет ПДАТА було перетворено на Військово-інженерний інститут при ПДАТА [10].

Таким чином, враховуючи вищезазначене, можна прийти до наступних висновків. *По-перше*, період створення Інженерних військ ЗС України умовно можна поділити на два етапи, при цьому завершення періоду створення необхідно пов'язувати з завершенням формування СВ ЗС України, як основного виду ЗС України.

По-друге, особливістю комплектування офіцерських посад особовим складом у перший період створення ЗС України було повернення військовослужбовців – українців, а також збереження найбільш кваліфікованих фахівців під час скорочення ЗС України.

По-третє, особливістю цього періоду було також реформування системи підготовки офіцерського складу, у тому числі для інженерних військ. Набуває важливого значення збереження необхідної та достатньої кількості ВНЗ.

По-четверте, комплектування офіцерських посад особовим складом є окремою складною темою, яка потребує ретельного дослідження, тому автор ставить за мету проводити подальші дослідження у цій сфері.

Список використаних джерел та літератури:

1. Инженерные войска : учеб. пособие по воен. истории для курсантов высш. воен.-инженер. училищ / П.И. Бирюков [и др.]; под ред. П.И. Бирюкова ; М-во обороны СССР, Упр. Начальника инженер. войск. – М. : Воениздат, 1982. – 406, [1] с.
2. Військове будівництво в Україні у ХХ столітті : історичний нарис, портрети / за заг. ред. О.І. Кузьмука. – К. : Видавничий Дім «In Юре», 2001. – 448 с.
3. Воробйов Г.П. Створення та розвиток Сухопутних військ Збройних Сил України (1991-2005 рр.) : дис. ... канд. іст. наук : 20.02.22 / Воробйов Геннадій Петрович ; Нац. ун-т оборони України. – К., 2014. – 241 с.
4. Нашивочников О. О. Створення основ Військово-Морських Сил України (1991-1994) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 20.02.22 / Нашивочников Олександр Олександрович ; Нац. ун-т оборони України ім. Івана Черняховського. – К., 2016. – 22 с.
5. Інженерні війська ЗС України : [історія, спогади, сучасність] / В.С. Воробйов [та ін.] ; за заг. ред. В.С. Воробйова. – К. : Видавництво Людопринт, 2002. – 224 с.
6. Указ Президента України від 23 травня 1996 р. № 368/96 «Про Сухопутні війська України» [Електронний ресурс] // Портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/368/96>
7. Покотило О.І. Створення Збройних Сил України: історіографія : дис. ... канд. іст. наук : 20.02.22 / Покотило Олексій Іванович ; Нац. ун-т оборони України. – К., 2012. – 241 с.

8. Папікян А.А. Збройні сили України двадцятого століття / А.А. Папікян ; Військ. ін-т при Держ. ун-ті «Львів. Політехніка». — Л. : КП «Вид-во Кобзар», 1999. — 308 с.
9. Колос Р.А. Підготовка офіцерських кадрів для Збройних Сил України за досвідом Військово-інженерного інституту 1991-2000 рр. : дис. ... канд. іст. наук : 20.02.22 / Колос Руслан Леонідович ; Національна академія оборони України. — К., 2004. — 187 с.
10. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 січня 1998 р. № 64 «Про перетворення відділення військової підготовки Київського національного університету імені Тараса Шевченка та військово-інженерного факультету при Подільській державній аграрно-технічній академії» [Електронний ресурс] // Портал Верховної Ради України. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/64-98-%D0%BF>
11. Указ Президента України від 27 жовтня 1999 р. № 1399/99 «Про День інженерних військ» [Електронний ресурс] // Портал Верховної Ради України. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1399/99>
12. Лопата А.В. Одинадцять років Збройних Сил України. Думки про сучасне з огляду на минуле / А.В. Лопата // Військово-історичний альманах. — К., 2002. — № 2 (5). — С.66-89.
13. Лопата А.В. Час і свідомість. Записки начальника Генерального штабу Збройних сил України : [мемуари] / Анатолій Васильович Лопата. — К. : Воєнна розвідка, 2015. — 632 с.
14. Протокол о договоренности между Главным командованием Объединённых Вооружённых Сил Содружества Независимых Государств и Министерством обороны Украины об организации подготовки офицерского состава, порядке перевода (откомандирования) и увольнения лиц офицерского состава, прапорщиков и мичманов // Законодавчі акти України з питань військової сфери. — К., 1992. — 120 с.
15. Прокоф'єв Ю. Кадри вирішують все / Прокоф'єв Юрій // Військо України. — 1992. — № 1. — С.49-51.
16. Голик Н.М. Формирование высшего военного образования в Украине (1992-1998 гг.) : дис. ... канд. ист. наук : 20.02.22 / Голик Миколай Михайлович ; Національний університет «Львівська політехніка». — Л., 2000. — 174 с.
17. Безродний В. Жизнь прожить — не поле перейти : [мемуари] / Володимир Безродний. — К. : Редакція журналу «Охорона праці», 2015. — 400 с.

И. В. Красота

Основные этапы периода создания инженерных войск Вооружённых Сил Украины и особенности их комплектования офицерским составом (1992–1999 гг.)

На основе опубликованных источников, а также работ украинских историков исследуются этапы периода создания инженерных войск Вооружённых Сил Украины. Рассмотрена проблема недостаточного количества инженерных войск, которые сокращают в мирное время, для обеспечения войск в особый период и важность их роли в ликвидации последствий боевых действий. Проанализированы особенности периода военного строительства после получения Украиной независимости. Рассмотрена взаимосвязь создания основ инженерных войск с формированием видов Вооружённых Сил Украины, в частности Сухопутных войск. Также рассмотрено реформирование системы подготовки офицерского состава, в том числе реформирование Каменец-Подольского выс-

шого военно-инженерного училища в военно-инженерный институт Подольской государственной аграрно-технической академии. В статье обозначены особенности комплектования офицерским составом в этот период. В частности обращено внимание на возвращение военнослужащих – украинцев из России, Белоруссии, стран Средней Азии и Кавказа. Сравнивается численность военнослужащих Вооруженных Сил Украины в 1992-1999 гг., когда она уменьшилась в 2,3 раза – с 726,5 тыс. человек до 310 тыс. человек.

Ключевые слова: инженерные войска Вооруженных Сил Украины, военный округ, оперативное командование, офицерский состав, комплектование.

Igor Krasota

The main stages creation the Engineering troops of the Armed Forces of Ukraine and especially their recruitment officers (1992-1999)

The main stages creation the engineering troops of the Armed Forces of Ukraine on the basis of published sources, and the works of Ukrainian historians investigated. The problem of lack of Engineers to provide troops in times of crisis and hostilities considered. Features military building after Ukraine gained independence analyzed. The relationship of engineering troops of the formation of the Land Force of Ukraine considered. Reforming the system of training officers considered. Military Engineering Institute Podolsk State Agricultural and Technical Academy was established on the basis of Kamianets-Podilskyi higher military engineering school. The peculiarities of recruitment officers during this period. Attention is paid to the return of Ukrainian officers from Russia, Belarus, Central Asia, the Caucasus and other countries. The number of Armed Forces of Ukraine compared to 1992-1999 years. It decreased 2,3 times – from 726,5 thousand Soldiers to 310 thousand Soldiers in period.

Key words: Engineering troops of the Armed Forces of Ukraine, military district, operational command, officers, recruitment

Отримано: 04.11.2016

УДК 007:304

В. С. Лозовий

ПОЛІТИКА ДЕКОМУНІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ ТА ДЕНАЦИФІКАЦІЇ У НІМЕЧЧИНІ: ПРОБЛЕМА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА СКОЕНІ ЗЛОЧИНИ

У статті шляхом порівняльної характеристики щодо втілення політики декомунізації в Україні та денацифікації у Німеччині, зроблено спробу з'ясувати проблему опрацювання тоталітарного історичного минулого та усвідомлення населенням відповідальності за скоєні злочини тоталітарних режимів.

Ключові слова: Декомунізація, денацифікація, політика, відповідальність, злочини.

Тоталітарний лад створений в СРСР, був одним з найстрашніших зразків репресивної держави та антигуманного суспільства, найбільшим гуманітарним та політичним катаклізмом України в